

"Het licht op de Kandelaar", door ds I. de Wolff, Enschede, J. Boersma.

Ter gelegenheid van zijn 12½-jarig ambtsjubileum te Enschede heeft ds de Wolff in dit boekje „hoofdlinjen van de geschiedenis der Kerk van Enschede van haar ontstaan tot de Reformatie” gegeven, met de bedoeling, in een volgend deeltje te beschrijven wat bekend is uit de 17e en 18e eeuw, benevens de geschiedenis van Afscheiding en Doleantie, zoover dit alles Enschede's Kerk raakt. We achten deze eerste proeve zeer geslaagd; de schrijver weet hoofdzaken van bijzaken te onderscheiden, en heeft in een onderhouden verteltrant die feiten verzameld en beschreven, welke den gemiddelden lezer interesseeren en hem tevens een duidelijk beeld verschaffen van de kerkelijke en daarmee zoo nauw verbonden staatkundige toestanden om en in het aloude An-escchede tot het tijdvak der Reformatie. Wie belang stelt in de locale geschiedenis van Christus' Kerk in vroeger tijd, schaffe zich dit werkje aan; we twifelen niet, of het zal vooral in Twente en met name in Enschede en omgeving talrijke en grage koopers vinden: het boekje is dit ten volle waard.

Enkele kleinigheden: op bl. 32 wordt terloops medegedeeld, dat het getal terechtstellingen onder Alva 18.000 bedroeg; dit cijfer is zeer waarschijnlijk te hoog (zie b.v. M. Gachard, Etudes et notices historiques concernant l'histoire des Pays-Bas, Brux. 1890, Tom. II, p. 366—368; en A. Klaver, Ned. Archief voor Kerkgesch., Dl. V (1908), bl. 443 en 444); bl. 26 staat, dat afgezanten naar de Saksische wet onschendbaar waren; allicht is het beter, hier gewoonte te lezen (zie Buto's toespraak volgens den latijnschen tekst van een anonus in Ned. Archief voor Kerkgesch., Dl. VI, 1909, bl. 234); een ontboezeming als op bl. 33 regel 5 en 6 past niet in een historisch exposé; de Duitse citaten bl. 11 en 35 hadden beter óf in noten opgenomen óf in den tekst vertaald kunnen zijn; ten aanzien van de combinatie Enschede-Lösser (bl. 63) berichten de Acta, dat ze is tot stand gebracht door de Prov. Synode van Deventer (Reitsma en van Veen, V, bl. 246).

Aan de waarde van 't geheel doen deze geringe details natuurlijk niets af; hun vermelding getuigt slechts met hoeveel belangstelling ik dit boekje las.

De uitgave is keurig; alleen het plaatje op bl. 46 doet wat onnoozel aan; enkele drukfeilen vragen correctie (b.v. bl. 23 vijfde regel v.o.; bl. 53 zesde regel v.o.; bl. 66 achtste regel v.b.; hinderlijk is hier en daar de spatie tusschen leesteecken en voorafgaand woord). Overigens alle lof.

P. D.

POPULAIR-WETEN- SCHADDELUKE SCHETSEN

een wankele APOLOGIE III.

Een korte onderbreking.

Maar hier moeten wij den schrijver toch een oogenblik in de rede vallen. Eerlijk gezegd, we wrijven ons hier even de oogen uit. Is dit werkelijk dr Berkouwer, die hier aan het woord is? En dan bedoelen wij den dr Berkouwer, die de historische positie ten deel viel, praeses te zijn van de Generale Synode van Utrecht 1943 tot 1945. Is dit de praeses van een Synode, welke op grond van een bekend Praeadvies verschillende bezwaarschriften tegen het „houden voor wedergeboren enz.” afwees?

Men kome ons hier niet tegen met het argument, dat men niet aan dat praeadvies gebonden is, niet aan elken letter, en zin. Maar het is dan toch maar geweest het officieel rapport, op grond waarvan de bezwaarschriften sneuvelde. En de daarin ontwikkelde gedachtegang was toch doorlopend die van de Synode. En is candidaat Schilder niet, mede omdat hij niet wilde leeren, dat sacramenten a n w e z i g g e l o o f verzegelen, gewoerd uit het ambt? Dat alles was het water van de zee niet af.

Welnu, heel dit praeadvies is gebouwd op den door Kuyper en Kramer ontwikkelde gedachtegang. Men proeft die van pagina tot pagina, van alinea tot alinea. Ik neem alleen deze zinsneden:

„en dat werken (uit art. 33 Ned. Geloofsbelijdenis: ..... de sacramenten n.l. zijn zichtbare waarteekenen en zegelen van een inwendige en onzienlijke zaak, door middel waarvan God in ons werkt .....) is natuurlijk de versterking van het geloof; en wie meent, dat dit van den kinderdoop niet geldt, zou moeten concludeeren, dat volgens deze definitie van het sacrament de kinderdoop geen sacrament is.” (Spatieeringen van ons.)

Of deze:

„Ook hier is duidelijk, dat deze „toezegging” (antw. 74) is de verzekering van een genade, die bij den doop als aanwezig wordt verondersteld.”¹¹⁾

11) Praeadvies van Commissie I, Groningen, 1943, pag. 9.
12) a.w., pag. 12.

In een noot geef ik nog enkele andere uitspraken, waarmee ik den lezer hier niet wil vermoeien.¹³⁾

Maar dat alles was voor b i n n e n l a n d s c h gebruik en wordt heden ten dage nog voor binnenlandsch gebruik, nummer na nummer, in het Gereformeerd Weekblad ten beste gegeven.

Voor het b u i t e n l a n d s c h gebruik echter dienen boeken als dit. Hier wordt g e z e g e n, o l e z e r, g e z e g e n over deze kuyperiaansche Sätze, onhoudbaar als ze zijn voor elk theologisch forum in Nederland.

In dit boek echter wordt dit extravagante, of liever gezegd, dit onvervalschte kuyperiaansche denken — eenmaal binnen de Gereformeerde Kerken tot leer der zaligheid verheven — voorzichtig teruggewezen, zonder nochtans confessie te doen v a n h e t g e e n m e n b i n n e n d e m u r e n d e r K e r k h e e f t b e d r e v e n.

Hier wordt een theorie opgezet, welke voor het forum van al wat b u i t e n d e Gereformeerde Kerken nog reformatorisch denkt, min of meer aanvaardbaar lijkt, hoewel, in feite, zooals we zullen zien, hetgeen hier door de v o o r d e u r wordt buitengeworpen, toch weer door de a c h t e r d e u r wordt b i n n e n g e h a a l d.¹⁴⁾

Want nu interesseert het ons uiteraard buitengewoon, wat dr Berkouwer z e l f a a n g a a n d e n e n kinderdoop gelooft en belt.

Dr Berkouwer over doop en doopgrond.

Dan moet vooropgesteld worden, dat het uitermate moeilijk is te zeggen, waarop de auteur zelf den kinderdoop g r o n d t en wat hij tegen Barth in dit verband heeft te zeggen.

We zullen op enkele noties in zijn schrijven wijzen, en daaruit tot een afgrenzing van de eigen meening van den auteur trachten te komen.

Dan valt het in de eerste plaats op, hoe vaak de schrijver het bijvoegelijk naamwoord „b e w u s t” gebruikt in verband met g e l o o v e n.

Hij spreekt voortdurend van de ontwikkeling van het kind tot b e w u s t geloovenden mensch. Ik geef in de noot hieronder enkele voorbeelden.

Wij zullen ons wel niet vergissen, wanneer op den achtergrond van dit telkens herhaalde spreken over b e w u s t gelooven, de mogelijkheid ligt van 't o n b e w u s t, of misschien beter gezegd, 't n i e t - b e w u s t gelooven. Dus dat er een mogelijkheid is, dat kinderen, ook zeer kleine kinderen, wel kunnen gelooven, maar zich daarvan nog niet bewust zijn.

Dit hangt samen met wat de schrijver noemt het tweevoudig aspect van den kinderdoop.

Hij spreekt n.l. ergens uit: „In dit tweevoudig aspect ligt de harmonie van Calvijns doopsleer.”¹⁵⁾

Wanneer men zich intusschen afvraagt, wat dit tweevoudig aspect is, bemerkt men, dat het uitermate moeilijk is, tot een preciese formulering van 's schrijvers opvatting over dit tweevoudig aspect te komen.

Ik geloof, dat het tot deze twee momenten is terug te brengen: aan den eenen kant Gods vrijmacht, Gods verkiezing en aan den anderen kant, wat de schrijver noemt: de tijdelijke uitgestrektheid van het menschelijk leven.

Tusschen deze twee uitersten balanceert de schrijver in zijn weergave van Calvijns doopsleer en van eigen meening telkens heen en weer.

Aan den eenen kant verzet hij zich er tegen, onderscheid te maken tusschen volwassenen en kinderen, wat betreft de vatbaarheid voor het werk des Geestes en de mogelijkheid van geloof. Hij wil beslist den weg open houden voor de mogelijkheid, dat kleine kinderen kunnen gelooven en wedergeboren worden. „Hij, n.l. Calvijn, wil onder geen beding de kinderen voor hun actieve geloofsfunctie i s o l e e r e n en l o s m a k e n van de werkingen van den Heiligen Geest, Die in de gemeente woont.”¹⁶⁾

Elders zegt hij: „Nimmer heeft Calvijn op psychologische gronden een separatie durven maken tusschen ouderen en kinderen wat betreft de werking van den Heiligen Geest en nergens vinden we ook maar de

13) Het zou de moeite waard zijn, om, nu de kruiddamp van het eerste treffen enigszins is opgetrokken, dit Praeadvies eens nader te analyseeren. De totale onhoudbaarheid ervan, zou dan nog scherper aan het licht treden. Men lette op uitspraken als deze:

„Dat wij in het voorafgaande meermalen van den doop hebben gesproken, was ook slechts om aan te toonen, dat in den doop de wedergeboorte wordt ondersteld, wat iets anders is dan dat ze daarvan de verzekering geeft.” (Pag. 14.)

Of deze:

„Nu is het echter anderzijds voor geen tegenspraak vatbaar, dat de Utrechtsche verklaring met het „in Christus geheiligd” evenals met „wedergeboren”, iets bedoelt, waaraan de zaligheid onlosmakelijk is verbonden” (Pag. 17.)

Ook de klemtheorie van Kuyper vindt men er in terug. Zoo heet het op pag. 15: „dat bij de vroeggestorven, en door ons zalig geachte, kinderen des verbonds nog slechts de klem hiervan aanwezig kan zijn”.

14) In zijn recensie van dit boek in „Enigheid des Geloofs” blijkt Ds J. G. Woelderink al een slachtoffer te zijn van de hier opgezette theorie. Hij spreekt in bedoelde recensie zijn blijdschap er over uit, dat de Gereformeerde Kerken terugkeeren van hun Kuyperiaansche leer. We hopen verderop in dit artikel uiteen te zetten, dat dit in het minst niet het geval is, maar alleen gezichtsbedrog.

15) Kinderdoop, pag. 62.

16) a.w., pag. 64.

geringste aanwijzing van een tijdsmoment, van den een of anderen leeftijd, waarop het kind eerst ontvankelijk gescht kan worden voor het werk van den H. Geest.”¹⁷⁾

Is dit een bedekte aanval op de „vrijgemaakten”? Iets dergelijks meenen we ook te proeven, als de schrijver zegt: „Wanneer hij (n.l. Calvijn) in verband hiermee zegt, dat de doop voor de kinderen meer symbool is van toekomstige dan van tegenwoordige genade, dan kan dit woord gemakkelijk worden misbruikt voor een veruitwendigde doopsleer, die de eenheid der gemeente verbreekt, maar bij Calvijn staat dit alles in onlosmakelijk verband met de volle erkenning van de ontwikkelings-phase van het menschelijk leven onder de Goddelijke Voorzienigheid.”¹⁸⁾

Ook hier het bedekt waarschuwen tegen een „uitwendige” verbondsleer.

R. H. BREMMER.

17) a.w., pag. 61. 18) a.w., pag. 62.

Amice frater.

Het is merkwaardig, dat zelfs menschen, die zich gereformeerd noemen, ja zelfs sommigen diergenen, die zich verheugden in de vrijmaking der kerk, waarin wij ons thans weer mochten verblijden, zooveel moeite hebben, om de plaats en de beteekenis van de kerk des Heeren te zien en te belijden.

Groen van Prinsterer zegt in zijn te weinig bekende „Proeve over de middelen, waardoor de waarheid wordt gekend en gestaafd”: „de wereldhistorie is, in de hoofdtrekken voor den christen geen geheim. De Bijbel, van het verhaal der schepping tot aan het einde der hooge Apostelprofetie, welke als het ware het voorportaal des hemels mag worden genoemd, heeft den afloop der eeuwen geschetst in de lotgevallen der Kerk. Reeds in de Paradijsbelofte kan de eenheid der geschiedenis worden aanschouwd: de uitkomst is de nederlaag van het kwaad, de voorwaarde strijd, terwijl in het vrouwenaad de Overwinnaar en Verlosser aangeduid wordt”.

„Een geschiedenis der menschheid niet naar den Bijbel kan nooit iets anders wezen dan een antihistorische roman”.

„De kern der algemeene geschiedenis ligt dan in de historie der algemeene christelijke kerk; waardoor niet de beschrijving van kerkgenootschappen, van plegtigheden en secten, maar de voortdurende werking van Gods Geest en Openbaring ter vorming en instandhouding van Christus' gemeente wordt verstaan”.

Groen zelf kon blijkbaar niet geheel uit de vele, verwarrende beschouwingen omtrent de kerk uitkomen, omdat hij in een noot verwijst naar een werk van Tholück, die bazelt van een „onsichtbare Gemeinde des Herru” en van Krummacher, die vertelt van een onzichtbaar Rijk Gods.

Wij moeten nu maar eens goed lezen, wat prof. Greijdanus in zijn referaat over de Kerk en het Koninkrijk ons wil leeren.

Want waarlijk, over ons kwam het kwaad, van hetwelk Jesaja spreekt in dat machtige hoofdstuk 59: „wij tasten naar den wand, gelijk de blinden en gelijk die geen oogen hebben tasten wij; wij slooten ons op den middag als in de schemering, wij zijn in woeste plaatsen gelijk de dooden”.

Want de Heiland zegt, als Hij zijn kerk — niet de kerk als instituut, maar de door Hem geïnstitueerde kerk — haar taak wijst: „Mij is gegeven alle macht in hemel en op aarde”. Ja, dat zien wij niet altijd, maar de taak is daarom niet veranderd; „gaat dan henen, onderwijst alle volkeren, dezelve doopende in den naam des Vaders en des Zoons en des Heiligen Geestes, leerende hen onderhouden alles wat Ik u geboden heb”.

En dan „ben Ik met ulieden alle dagen tot de ver-einding der wereld”.

Die kerk, geïnstitueerd in haar ambten, had dus het Woord te verkondigen — en dat zal toch zeker hoorbaar en zichtbaar zijn — de sacramenten te bedienen, zooals Hij die heeft ingesteld, en zijn tucht te handhaven.

En als zij dat niet doet precies, zooals Hij dat wil, dan is zij niet meer ten zegen voor het leven der menschheid, maar wordt eer ten vloek. En wij mogen toch zeker ook niet aannemen, dat de Heer der kerk het niet zoo nauw neemt met zijn gebod. Dat Hij zegt: maak er maar wat van, het komt er niet zoo precies op aan.

Dat leert de Schrift wel beter. Daar is zeker geen geduldiger leider geweest van de oude kerk dan Mozes. En één enkele afwijking en ongehoorzaamheid — o zoo begrijpelijk van menschelijk standpunt uit gezien — was de oorzaak der straf, dat hij het beloofde land niet mocht binnengaan.

Zoo nauw neemt de Koning der kerk het.

Wij mogen wel vreezen.....

Maar voor den natuurlijken mensch is die kerk, die getrouw het bevel van haar Heere en Heiland opvolgt, een zeer lastig ding.

Hij
zij wer
in ha
gehoor
En
die ke
De
zwaarc
Wan
kinder
waar d
hebben
De
zame
Maar
geloovi
Also
zooals
er voor
Met zij
alleen,
uit. He
zoo zw
De v
waar z
Hij r
gen de
Heeren
ook th
Maar
met de
De b
schapp
cijfert,
Nu e
worpen
pa de v
En v
ontwor
nende r
Goeth
pelijk,
een zoo
en dat
lijke pe
Men
lijkheid
wankel
Nu w
opgelos
maar d
Daar
zullen a
klimaat
Heeren
ras. Wa
Maar
dan, da
Dat
tersch i
en wete
schappij
Een
zelen.
Voor
tigjarig
een kan
Later
rijk en
Maar
den Chr
wat zij
zelve ni
Maar
den Chr
genheid
Daar
noemder
En da
schuldig
geschove
zagen, n
daan, en
kerkstrij
voorbijs
tenen. Z
en dat d
ge eenhe
kerk.
Wij z
voudig r
met het
Gods vo
Men z
De politi
al onze l
door de
dat het
ren door
wereldlev
Ik was
de positi
Want die
kondigt,
om onze
de Konin
Zij hie
niets. Zij